כשמשקר לתועלת בפני צאצאיו יבאר להם מה טעם הותר לשקר עתה, וכן כשמשקר לתועלת ינסה בכל מאודו להמעיט מן השקר

כשמשקר לתועלת בפני צאצאיו יבאר להם כי הותר עתה לשקר משום התועלת שבדבר

היו מהשומעים החשובים שיחי' ששאלו, כי כשאמרנו השיעורים בענין 'חינוך הילדים', נאמר כי כשהאב נמצא בבית, אין להורות לילד לומר למתקשר או להנוקש בדלת שהאב אינו נמצא בבית, כי בזה מרגיל האב את בנו להוציא מפיו דברי שקר.

והנה בשיעור הקודם אמרנו שהיכא שיש תועלת בדבר, מותר לאב לומר לבן שיגיד למתקשר שהאב אינו בבית.

והתירוץ לזה פשוט מאוד, כי באמת מותר לעשות זאת, וכמו שביארנו בשיעור הקודם שהיכא שיש תועלת בדבר מותר לשקר, **אך בכדי שלא יפגום בחינוך צאצאיו צריך שיגיד ויסביר לבן בפה מלא**, דע לך בני, כי באמת אסור להוציא מן הפה דבר שקר ח"ו, אך כשיש תועלת בדבר, כי המתקשר יבוש או יתרגז שאני לא אגש לטעלעפא"ן וכדומה, בזה התירו לנו חז"ל לשקר היות ויש בזה תועלת.

אבל סתם לומר לבן שיגיד שהאב אינו נמצא בבית, אכן אסור כי בכך מרגיל את הבן לשקר ומחויב להסביר לילד מה טעם משקרים עתה, ושדייקא בציור כזה יש היתר בדבר.

*****

מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום – לשנו"ת דייקא

עוד הקשו, מה שאמרו ז"ל (יבמות סה:) '**א"ר אילעא משום רבי אלעזר בר' שמעון, מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר וכו'**'. הרי אמרו מותר **לשנו"ת** מפני דרכי שלום, ולמה לא אמרו מותר **לשק"ר** מפני דרכי שלום, ולכאורה נראה כי שקר ממש אסור לומר מפני דרכי שלום, אלא רק לשנות קצת מהאמת אבל לא לשקר ממש ואפילו לתועלת.

אלא התירוץ היא שבעצם התירו חז"ל לומר דבר שקר ממש כשהוא לתועלת, אבל רמזו בכאן חז"ל מה שביארנו בשיעורים הקודמים, וזהו יסוד הכרחי שאנו רואים בדברי חז"ל בעניין, **כי גם מפני דרכי שלום לא הותר לאדם לשקר ממש ככל שיחפוץ בלבו**, אלא שיתבונן היטב במחשבתו ובדעתו כמה באמת צריך כאן לשקר ולשנות מדיבורו כדי שיגיע לתועלת הנרצה.

ויראה להמעיט בשקרו רק כפי הצורך והתועלת, ולא שישקר סתם בלי שום חשבון כי כבר הותרה לו הרצועה.

מדבר תשקר תרחק – תתרחק ככל יכולתך

ויתכן, כי זה כוונת מאמר הכתוב (שמות כג, ז) '**מדבר שקר תרחק**', כי כשנתבונן נראה כי זה לשון משונה שלא מצאנו כמעט כדוגמתו בתורה, וכמו שראינו שכתוב בהדיא (ויקרא יט, יא) '**ולא תשקרו**'.

אלא המכוון בזה, כי '**לא תשקרו**' עולה על דברי ממונות שיש איסור של 'לא תשקרו' בתמידיות ובלי שום היתר כלל. אכן בשאר דברים יש רק החיוב של '**מדבר שקר תרחק**' כי לפעמים יש שהותר לשקר וכגון באופנים של תועלת וכן מפני דרכי שלום וכדומה. אמנם גם באופן שהותר לשקר, מכל מקום **תרחק** מהשקר, ותעשה ככל יכולתך להמעיט מן השקר.

בכל פעם שמשתדל האדם לדבר אמת מקיים מצוה

וכמו שמשמע **בראשונים** בכוונת מצוות מדבר שקר תרחק, שבכל פעם שמשתדל האדם לדבר דבר אמת, ואפילו גם בסתם דברים שאינם נוגעים אל הממון, מקיים בזה את המצווה של 'מדבר שקר תרחק'.

והכוונה בזה, כי באמת כלפי דברי ממונות לא הותר לאדם כלל לשקר, וגם בסתם דברים אם יתכן שאנשים יתלמדו ממנו להתנהג שלא כהוגן אסור לשקר גם כשיש תועלת בדבר וכאשר נבאר אי"ה. אלא גם כשהותר לאדם לשקר בסתם דברים כשיש לו תועלת מזה, מכל מקום '**תרחק**', תמעיט ככל יכולתך מן השקר, ותשקר רק מה שהכרחי ואתה חייב משום התועלת, ובזה יקיים מצוות 'מדבר שקר תרחק', כי התרחקת מן השקר ככל שיכולת.

למשל ולדוגמא

וכגון באופן שאמרנו, שהמתקשר על הטעלעפא"ן רוצה את האב, והבן אומר לו שהאב אינו נמצא בבית ואומר לו זאת כי האב עסוק עם צאצאיו ומשפחתו ואינו רוצה לגשת עכשיו לטעלעפא"ן, ובעצם יש לו גם אפשרות לומר רק **שינוי** מן האמת, וכגון שיאמר כי הוא מאוד עסוק כעת, ואפילו שבאמת הוא רק מפטפט כעת עם צאצאיו, כי דבר זה נקרא רק **שינו"י** מן האמת וזה הדבר המובחר לומר כי זה כעין עסוק כעת, ואין צריך הבן לומר שקר גס שהוא אינו נמצא בבית.

אכן כשאין ברירא ומוכרח לומר שאינו נמצא בבית כי רק תירוץ כזה יתקבל, מותר לומר זאת, אך לכתחילה יתחיל בשינוי מן האמת וכמו שאמרו ז"ל '**מותר לשנות מפני דרכי שלום.**